

gezondheidszorg bundelt, wordt naar voren gebracht. Deze identiteit moet volgens de redactie ook in de toekomst behouden blijven.

Marc van Kuik

A. Bijl, *Het Gelderse water. Waterstaatkundige en sociaal-economische ontwikkelingen in de polders van de westelijke Tielerwaard (1809-1940)* (Dissertatie Leiden 1997; [Vuren: A. Bijl], 1997, 319 blz., f59,95, ISBN 90 800831 2 7).

Een meer dan oppervlakkige belangstelling voor de geschiedenis van de eigen streek ligt ten grondslag aan deze dissertatie. Aanleiding tot het onderzoek vormde een passage uit een brief uit 1884 waarin fijntjes werd opgemerkt dat het provinciale beleid eerder gericht zou moeten zijn op het voorkomen van overstromingen door dijkverzwaring dan op het bouwen van sluisen om het overstromingswater sneller af te kunnen voeren. Daarmee was de aandacht gevestigd op de bijzondere waterstaatkundige situatie van dit gedeelte van het Rivierengebied en op de gevolgen daarvan voor de bevolking.

Het boek begint met een beschrijving van het ontstaan van het gebied om een beeld te geven van de geologische en geografische achtergronden van de waterstaatkundige problematiek. Het onderzoek richt zich vooral op de situatie in een zestal polders in het Hollands-Gelderse grensgebied ten oosten van Gorinchem. In het eerste hoofdstuk wordt de situatie van het gebied in het jaar 1809 geschetst. Bijzondere aandacht wordt daarin besteed aan de ongunstige waterstaatkundige situatie waarin het gebied in het begin van de negentiende eeuw verkeerde en aan de oorzaken en de gevolgen van de watersnoden van 1809. Daarna volgen drie hoofdstukken waarin de tijdvakken 1809-1850, 1851-1898 en 1899-1940 worden behandeld. Voor elk van deze perioden wordt achtereenvolgens ingegaan op de sociaal-economische achtergrond van de waterstaatkundige problematiek, op de ontwikkelingen op het bestuurlijke vlak, op de veranderingen in het beheer van de waterkering en op de moeilijkheden rond de waterlossing. Elk van deze vier thema's wordt steeds behandeld op vier niveaus: nationaal, provinciaal, regionaal en lokaal.

Deze op zichzelf heldere structuur heeft als nadeel dat de verschillende aspecten van de streekgeschiedenis vrij los van elkaar komen te staan. Ook in de samenvatting van het boek komen de dwarsverbanden tussen de verschillende thema's en niveaus niet sterk naar voren. Desondanks gaat het hier om een goed geschreven verhaal dat inzicht geeft in de geschiedenis van een zeer kwetsbaar gebied en veel relevante feiten met betrekking tot de geschiedenis van de streek in een helder verband plaatst. Op veel plaatsen wordt dat verhaal ondersteund door schetskaartjes. De rode draad in het betoog is de vaststelling dat de waterstaatkundige situatie van het gebied uiteindelijk is verbeterd door de toenemende bemoeienis van de overheid met het functioneren van het waterstaatswezen op nationaal, provinciaal en lokaal niveau. Een *masterplan* werd daarbij niet gehanteerd: tastenderwijs hebben de verschillende bestuurslagen zich een weg gezocht naar een veiliger toekomst voor het Rivierengebied. De specifieke problemen van de westelijke Tielerwaard speelden in al die plannen slechts een ondergeschikte rol. Die werden alleen op lokaal niveau serieus genomen.

Een groot aantal waterstaatkundige en landbouwkundige termen wordt omschreven en toegelicht in een aparte bijlage. Een zakenregister zorgt voor een goede ontsluiting van de inhoud van het boek.

G. J. Borger

H. J. Smid, *Een onbekookte nieuwigheid? Invoering, omvang, inhoud en betekenis van het wiskundeonderwijs op de Franse en Latijnse scholen 1815-1863* (Dissertatie Delft 1997; Delft: Delft university press, 1997, 295 blz., f50,-, ISBN 90 407 1442 8).

Een onbekookte nieuwigheid? behandelt het wiskundeonderwijs op het middelbaar onderwijs in de periode voor de invoering van de HBS. De auteur toont overtuigend aan dat op dit speciale gebied de invoering van de HBS in 1863 niet de principiële breuk is geweest waarvoor men die wel heeft gehouden. Het wiskundeonderwijs zoals dat op de HBS werd gegeven was vooral de voortzetting van een op dat moment reeds ingeburgerde praktijk. Al vanaf 1816 drong de wiskunde het programma van de voorheen geheel aan klassieke talen gewijde Latijnse scholen binnen. Vanaf 1826 werd dit wiskundeonderwijs onderwerp van regelgeving door de overheid, waardoor het steeds steviger voet aan de grond kreeg. Daarnaast werden alternatieve vormen van middelbaar onderwijs steeds belangrijker. Vanaf 1838 ontstonden, overigens zonder overheidsbemoeienis, aan veel Latijnse scholen 'tweede afdelingen', waar de nadruk lag op exacte vakken en moderne talen. Inhoudelijk sloot de HBS-wiskunde nauw aan bij het programma zoals dat in de decennia voor 1863 was ontwikkeld en onderwezen, wat natuurlijk onverlet laat dat de nieuwe inrichting van het onderwijs op andere punten grote betekenis had.

Smid heeft zijn onderwerp grondig aangepakt. Voor de verschillende perioden waarin hij zijn tijdvak heeft onderverdeeld, bespreekt hij steeds uitvoerig de regelgeving en de institutionele context, alsook de omvang van het betreffende onderwijs en de vraag wie dit onderwijs verzorgde. Op veel scholen werden noodgedwongen aparte wiskundeleraars van buiten aangetrokken. De herkomst van de leraren wordt zorgvuldig nagegaan. De inhoud van het wiskundeonderwijs wordt behandeld aan de hand van de belangrijkste leerboeken, maar daarnaast probeert Smid ook zicht te krijgen op de praktijk van het lesgeven. Hierbij beroept hij zich niet enkel op gedrukte publicaties, maar ook op onderzoek in allerlei lokale en overheidsarchieven. Voor de eerste helft van de eeuw in het bijzonder op de rapporten van de onderwijsinspecteur Wijnbeek, die voor het wiskundeonderwijs een levendige belangstelling had.

De grondige en gedegen aanpak van het onderzoek zelf wordt echter deels bedorven door een nogal slordige presentatie. Het boek wemelt van taal- en tikfouten. De Reitsma waarnaar in de lijst van geraadpleegde archieven wordt verwezen, vinden wij in de literatuurlijst terug als Reinsma. Voor het jaar van het ontslag van onderwijsinspecteur Wijnbeek vinden wij zowel 1850 (36) als 1848 (149). Bijzonder treurig is wel dat men voor een boek waar men met zo veel vlijt zoveel gegevens voor heeft bijeengebracht vervolgens niet de moeite heeft genomen een register toe te voegen.

De studie is als proefschrift verdedigd aan de wiskundige faculteit van de Delftse universiteit. De auteur zelf is vakdidacticus. Dat heeft zijn goede kanten. Zijn achtergrond geeft de auteur ongetwijfeld een scherper oog voor de praktische kanten van het onderwijs dan de toch vooral op teksten gerichte behandeling van de historicus. Zo beoordeelt hij van de behandelde leerboeken ook de typografische vormgeving. Tegelijkertijd moet worden opgemerkt dat de auteur wel erg in zijn vakdidactische benadering gevangen blijft. Het is een boek van een wiskundeleraar en, als ik mij niet vergis, ook vooral voor wiskundeleraars. Er wordt niet zozeer kennis van wiskundige begrippen vooropgesteld, als wel kennis van een bepaald soort schoolwiskunde. Het bekend veronderstelde referentiekader is vooral het wiskundeonderwijs aan de Nederlandse scholen van enige jaren geleden. Iets als 'de later traditioneel geworden definities van sinus en cosinus' (161) wordt eenvoudig bekend verondersteld. Gezien de manier waarop het onderwijs verandert valt te vrezen dat dit kader voor steeds minder mensen, ook wiskundig gevormde, vanzelfsprekend zal zijn. De lezer komt niet alleen gangbare wiskundige begrippen tegen, als 'binomium van Newton', maar zonder nadere uitleg ook verouderde termen als de